

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 21 października 2015 r.

Adam Bodnar

II.517.3800.2015.PM

Pan

Borys Budka

Minister Sprawiedliwości

Warszawa

Do podległego mi Biura wpływają wnioski od osób pozbawionych wolności, które pomimo orzeczenia wobec nich środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu w szpitalu psychiatrycznym, są przetrzymywane w jednostkach penitencjarnych do czasu rozpoczęcia wykonania środka. Należy mieć na względzie, że w myśl art. 31 § 1 Kodeksu karnego są to osoby, które nie popełniły przestępstwa, albowiem z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mogły w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem.

Zgodnie z nową treścią Kodeksu postępowania karnego, obowiązującą od dnia 1 lipca br., przepis art. 264 § 3 k.p.k. ograniczył czasowo możliwość stosowania tymczasowego aresztowania (po uprawomocnieniu się orzeczenia) do trzech, a w szczególnie uzasadnionym przypadku do czterech miesięcy. Ma być ono wykonywane w warunkach umożliwiających stosowanie odpowiedniego postępowania leczniczego, terapeutycznego, rehabilitacyjnego oraz resocjalizacyjnego.

Kodeks w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 czerwca br. nie limitował temporalnie okresu stosowania tymczasowego aresztowania po umorzeniu postępowania z powodu niepoczytalności oskarżonego. Przepis art. 264 § 3 k.p.k. stanowił bowiem, iż jeżeli umorzenie postępowania następuje z powodu niepoczytalności oskarżonego, można utrzymać tymczasowe aresztowanie do czasu rozpoczęcia wykonywania środka zabezpieczającego.

Tymczasem kwestia stosowania tymczasowego aresztowania wobec osób, w sprawach których orzeczono środek zabezpieczający, była przedmiotem postępowań Europejskiego Trybunału Praw Człowieka prowadzonych przeciwko Polsce (np. sprawy: Jończyk v. Polska, skarga nr 19789/08, wyrok z dnia 30 listopada 2010 r.; Kumenda v. Polska, skarga nr 2369/09, wyrok z dnia 8 czerwca 2010 r.; Pankiewicz v. Polska, skarga nr

34151/04, wyrok z dnia 12 lutego 2008 r.; Mocarska v. Polska, skarga nr 26917/05, wyrok z dnia 6 listopada 2007 r.). Trybunał ustalał między innymi, czy umieszczenie w areszcie śledczym osoby niepoczytalnej było "zgodne z prawem" w rozumieniu art. 5 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności i nie było arbitralnym pozbawianiem wolności. Trybunał miał przy tym świadomość, że nierealne i zbyt wygórowane byłoby oczekiwanie, iż władze niezwłocznie zapewnią miejsce w zakładzie zamkniętym. Tym niemniej, jako podstawę stwierdzenia, iż Polska dopuściła się naruszenia art. 5 ust. 1 Konwencji Trybunał podawał opóźnienia w przyjęciu do szpitala psychiatrycznego.

We wszystkich orzeczeniach Trybunał akcentował istotną opieszałość właściwych organów w podjęciu nakazanych przepisami decyzji i działań. Zarzuty koncentrowały się na okresie od umorzenia postępowania przez sąd do momentu umieszczenia sprawcy w zamkniętym zakładzie leczniczym. Dotyczyły one w zasadzie większości form aktywności właściwych organów w okresie do osadzenia skarżących w zakładach psychiatrycznych. Czynności tych organów, począwszy od wystąpienia przez sąd do Komisji Psychiatrycznej ds. Środków Zabezpieczających o wyznaczenie właściwego miejsca internacji, poprzez prace tej Komisji nad wskazaniem odpowiedniej placówki, aż po gotowość przyjęcia skazanego przez wyznaczony zakład psychiatryczny, przebiegały zdaniem Trybunału zbyt opieszale (zob. *Adam Kwieciński, Utrzymanie tymczasowego aresztowania w trybie art. 264 § 3 k.p.k. w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Prokuratura i Prawo 2013, Nr 11 str. 103 - 104*).

W kontekście omawianej problematyki należy przede wszystkim zwrócić uwagę na sprawę Pankiewicz v. Polska (skarga nr 34151/04, wyrok z dnia 12 lutego 2008 r.). Zdaniem Trybunału opóźnienie w faktycznym przyjęciu do szpitala psychiatrycznego, trwające dokładnie przez okres 2 miesięcy i 25 dni, było oczywiście szkodliwe dla skarżącego i niedopuszczalne, stanowiąc naruszenie postanowień Konwencji.

W kontekście przytoczonego orzecznictwa ETPC, aktualny stan prawny nie może być zatem zaakceptowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

Osoba niepoczytalna, co do której sąd orzekł umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym, bezwzględnie powinna trafiać do odpowiedniego miejsca internacji możliwie jak najszybciej po rozstrzygnięciu sądu w tym przedmiocie, nie zaś przebywać w areszcie śledczym, który nie jest odpowiednią placówką dla osoby chorej psychicznej i wymagającej leczenia psychiatrycznego. Wprowadzonego z dniem 1 lipca 2015 r. unormowania nie sposób uznać za implementującego wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Trybunał w pewnych sytuacjach ocenianych *ad casum* dopuszczał chwilowe przebywanie w tymczasowym areszcie, ale sytuacja taka nie powinna stawać się regułą. Aktualna treść art. 264 k.p.k. stoi zatem moim zdaniem w sprzeczności z art. 5 ust. 1

Konwencji oraz z art. 41 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3, a także art. 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Warto nadmienić, że Komitet Praw Człowieka ONZ, w wydanych w dniu 16 grudnia 2014 r. Uwagach ogólnych Nr 35 do art. 9 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, zwrócił uwagę, że Państwa – Strony powinny dokonać przeglądu nieaktualnych przepisów prawa i praktyki w sferze zdrowia psychicznego, celem uniknięcia arbitralnego pozbawienia wolności. Komitet podkreślił, że cierpienie jest nierozłącznie związane z jakimkolwiek pozbawieniem wolności. Państwo powinno zapewnić dostępność odpowiedniej opieki dla osób z niepełnosprawnościami psychicznymi i stosować mniej restrykcyjne środki niż pozbawienie wolności. Istnienie niepełnosprawności nie może samo w sobie usprawiedliwiać pozbawienia wolności, natomiast jakiekolwiek pozbawienie wolności musi być konieczne i proporcjonalne dla celu, jakim jest ochrona jednostki przed poważnymi przestępstwami i zabezpieczenie innych osób przed nimi. Powinno być ono stosowane jako środek ostateczny i przez jak najkrótszy, odpowiedni okres czasu. Ponadto, państwo musi oferować programy postępowania i rehabilitacji, które służą celom odpowiadającym usprawiedliwionej formie pozbawienia wolności.

W związku z powyższym, uprzejmie proszę Pana Ministra o podjęcie inicjatywy legislacyjnej i doprowadzenie do znowelizowania wskazanego przepisu Kodeksu postępowania karnego, z poszanowaniem ustawy zasadniczej i wiążących Polskę umów międzynarodowych.

Podpis na oryginale